

© **В. О. Блінцова**

мы покажем, что в поиске К. Д. Ушинским своего пути присутствуют отголоски самых различных влияний. Вместе с тем, философия К. Д. Ушинского не вписывается полностью ни в одну из представленных традиций, переключаясь со многими из них (православной, демократической).

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Белинский В. Г. О воспитании детей вообще и о детской книге / В. Г. Белинский // Антология педагогической мысли России первой половины XIX в. – М., 1987. – 296 с.
2. Песковский М. Л. К. Д. Ушинский. Его жизнь и педагогическая деятельность / М. Л. Песковский. – С-П., 1892. – С. 28-56.
3. Толстой Л. Н. Общий очерк характера Яснополянской школы 1862 г. / Л. Н. Толстой // Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX века. – М., 1990. – Т. 2. – 100 с.
4. Ушинский К. Д. Собрание сочинений: В 11 т. / К. Д. Ушинский. – М., Л., 1950. – Т. 1. – С. 51-98.
5. Чернышевский Н. Г. Критический отзыв о журнале «Ясная поляна» / Н. Г. Чернышевский // Антология педагогической мысли России второй половины XIX – начала XX века – М., 1990. – Т. 2. – 128 с.
6. Юркевич П. Д. Философские произведения / П. Д. Юркевич. – М., 1990. – 181 с.

УДК 323.2:316.77

В. О. Блінцова - здобувач кафедри соціальних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СКЛАДОВІ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ

Статтю присвячено дослідженню соціально-політичних складових електронної демократії інформаційної доби. Е-демократію визначено як форму демократичного правління інформаційної доби. Відзначено, що соціально-політичними складовими е-демократії виступають плюралізм груп та спільнот, ідеологічні цінності лібералізму та принципи політичного плюралізму, яким в інформаційному суспільстві організаційно відповідає модель мережевої організації. Управління політичними мережами передбачає рівність доступу громадян до інформації, пряме представництво інтересів та діалог між владою та суспільством.

Відзначено, що е-демократія створює умови для раціонального політичного вибору та управління в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: е-демократія, політичний плюралізм, мережева політична організація, політична діяльність, інформаційне суспільство.

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЭЛЕКТРОННОЙ ДЕМОКРАТИИ ИНФОРМАЦИОННОЙ ЭПОХИ

Статья посвящена исследованию социально-политических составляющих электронной демократии информационной эпохи. Е-демократию определено как форму демократического правления информационной эпохи. Отмечено, что социально-политическими составляющими е-демократии выступают плюрализм групп и сообществ, идеологические ценности либерализма и принципы политического плюрализма, которым в информационном обществе организационно соответствует модель сетевой организации. Управление политическими сетями предполагает равенство доступа граждан к информации, прямое представительство интересов и диалог между властью и обществом.

Отмечено, что е-демократия создает условия для рационального политического выбора и управления в условиях информационного общества.

Ключевые слова: электронная демократия, политический плюрализм, сетевая политическая организация, политическая деятельность, информационное общество.

SOCIAL-POLITICAL COMPONENT OF E-DEMOCRACY OF INFORMATION AGE

The article studies the social and political components of e-democracy of the information age. E-democracy is defined as a form of democratic governance of the information age. It is noted that the social and political components of e-democracy are pluralism and community groups, ideological liberal values and principles of political pluralism in the information society that meet the organizational model of network organization. Managing political networks provides equal access to information, direct representation of interests and dialogue between government and society.

It is noted that e-democracy creates the conditions for a rational political choice and control in the information society.

Keywords: e-democracy, political pluralism, political organization, networking, political activity, information society.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Актуальність теми статті обумовлена необхідністю ґрунтовного дослідження соціально-політичних складових становлення е-демократії в інформаційну добу. Всеохоплюючі зміни у соціальній, політичній, економічній, науково-технічній сферах сучасного суспільства сприяють зростанню у політичному процесі значення громадянського суспільства, акторів третього сектору, груп інтересів, які беруть участь у формуванні політичного порядку денного, прийнятті політичних рішень, державному управлінні. На зміну моделям представницької демократії (коли соціальні та політичні групи представляють обранці, що виступають у парламенті від їх імені) приходять моделі прямої демократії.

В умовах інформаційного суспільства теоретичні моделі демократії знаходять своє вираження у діяльності електронного уряду та формуванні механізмів електронної демократії. Говорять про дорадчу та деліберативну демократію (Ю. Габермас), інтерактивну демократію (П. Розанвалон), демократію участі (Й. Масуда), напівпрямую демократію (О. Тоффлер). Під впливом становлення інформаційної доби трансформуються демократичні інститути, сутність та механізми демократичного політичного режиму. За таких умов актуалізується питання підвищення ефективності демократії, політичної участі громадян та взаємодії політичних акторів (як публічних, так і непублічних).

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень електронної демократії, у тому числі – політологічних робіт на дану тематику зарубіжних та вітчизняних авторів, недостатньо уваги приділяється саме соціально-політичним складовим е-демократії. Залишаються недостатньо висвітленими багато проблем е-демократії концептуального та емпіричного характеру, до яких можна впевнено віднести дослідження плюралізму політичних груп як основи демократичної форми правління та політичних мереж.

У вітчизняній політичній науці проблема соціально-політичних складових електронної демократії інформаційної доби лише починає входити у предметне поле теоретичних візій і тому аналізу піддаються лише окремі складові цього масштабного політичного процесу: політичні актори, конституційні основи політичного плюралізму та вибору, виборчі кампанії та технології, політичні інститути та громадські об'єднання.

Проте, очевидно, що комплексне політологічне дослідження соціально-політичних складових електронної демократії інформаційної доби неможливе без ґрунтовного аналізу трансформаційних процесів, ролі і місця груп інтересів та політичних партій, розвитку мережових організацій.

Дослідженню е-демократії присвячено роботи таких зарубіжних та вітчизняних авторів, як Б. Барбер, С. Верба, Б. Кауфманн, М. Уотерс, К. Патеман, О. Голобуцький, О. Дубас, В. Ковалевський, В. Горбатенко, А. Сіленко, Ю. Мазурок, О. Маруховський, В. Недбай, Д. Яковлев та ін.

До сучасних та актуальних підходів дослідження соціально-політичних складових е-демократії, як форми взаємодії влади та суспільства інформаційної доби може бути віднесений мережовий підхід, в основі якого лежить поняття політичної мережі. У політичній теорії варто відзначити таких представників мережового підходу, праці яких стосуються проблеми мережової організації політики та впливу мереж на е-демократію інформаційної доби, як К. Анселл, І. Афанасьєв, Дж. Бейдернікл, Ю. Брандес, Р. Даль, Б. Коулман, В. Пугачов, К. Дінгверт, К. Даудінг, Г. Фолкнер, М. Кастельс, Д. Марш, М. Савард, Л. Пал, Дж. Річардсон, Дж. Шнайдер та ін.

Одним із теоретичних джерел мережевого підходу виступає парадигма постмодерну, зокрема ідеї мікрофізики влади (М. Фуко), симулякрів (Ж. Бодрійяр), різомі (Ж. Дельоз та Ф. Гватаррі). Представники мережевого підходу активно використовують методологічні здобутки теорії раціонального вибору, теорії ігор, критичного та постмодерного дискурсу-аналізу, неінституціоналістських підходів тощо.

Більшість з дослідників відзначають, що поява політичних мереж – це відповідь суспільства на виклики та нові можливості інформаційної доби. Головне призначення політичної мережі – забезпечення ефективної комунікації влади та суспільства у процесі вироблення публічної політики та управління.

У процесі становлення е-демократії у посткомуністичних країнах політичні мережі відіграють роль компенсаторів нерозвинених політичних інститутів, які забезпечують ефективну політичну організацію взаємодії між інституціями громадянського суспільства, між владою та суспільством.

Мета статті – дослідити соціально-політичні складові електронної демократії інформаційної доби. Поставлена мета обумовила наступні завдання дослідження:

- визначити чинники, що впливають на процес е-демократії інформаційної доби;
- розглянути плюралізм політичних груп як складову е-демократії;
- дослідити мережеву організацію соціально-політичних груп.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переваги моделі електронної демократії в умовах інформаційної доби є наслідком поєднання менеджменту та інформаційних технологій у процесі вироблення та прийняття політичних рішень. Підвищення ефективності політичної взаємодії влади та громадян у процесі впровадження е-демократії відбувається завдяки більш успішному розумінню потреб суспільних груп та окремих громадян («споживачів» управлінських послуг) та спрощенню зворотного зв'язку між громадянами та владою (у тому числі – е-голосування та е-урядування). Механізми е-демократії передбачають інформаційну активність та компетентність громадян, які утворюють політичні мережі, що впливають на політику уряду. Влада, зі свого боку, може почути основні суспільні групи через комунікативні канали (Інтернет, особисте спілкування, телефонні розмови, пошта, sms тощо) і повинна враховувати думку громадян у процесі реалізації політики.

Демократія інформаційної доби передбачає політичний плюралізм. Боротьба інтересів соціально-політичних груп та обумовлена реальним політичним плюралізмом політична конкуренція мають відбуватися у певних правових та політичних рамках, на підставі визнання легальних «правил гри». Конфлікт та політичне протистояння мають відбуватись на ґрунті політичного консенсусу із принципових, засадничих питань суспільного розвитку.

Досліджуючи соціально-політичні складові е-демократії інформаційної доби варто звернути увагу на те, що досягнення повної згоди та уникнення усіляких конфліктів неможливе. Проте е-демократія ставить перед суспільством та владою цілий ряд проблем та вимог щодо політичної комунікації та організації політичного дискурсу. Це повною мірою стосується усього багатоманіття суспільно-політичних груп, що «розквітають» в умовах інформаційного суспільства за дотримання принципів демократії та плюралізму. У діяльності влади та громадянського суспільства мають бути знайдені нові форми комунікації з метою досягнення порозуміння, які відповідають моделі е-демократії інформаційної доби.

Можна погодитись із П. Вознюком у тому, що «для сучасної політичної науки характерним є усвідомлення неповноцінності та неефективності згоди, не забезпеченої реальним комунікативним порозумінням. Це дозволило виокремити наступні вимоги до політичного консенсусу сучасності: 1) принципова рівність та суб'єктність учасників; 2) діалогічність обговорення предмета узгодження; 3) свідомий характер дискурсу, відсутність маніпуляції; 4) раціональність; 5) динамізм, перманентна підтверджуваність консенсусних домовленостей; 6) відкритість, максимальна публічність; 7) багаторівневість і взаємозв'язок консенсусних рівнів. Лише та згода, що відповідає всім наведеним пунктам, вважається здатною успішно здійснювати свою суспільно стабілізуючу функцію» [64, с. 6].

Демократична політика в інформаційну добу полягає у балансуванні між полюсами «автократії» (раціонального панування бюрократичних апаратів глобального уряду) та «анархії» («розпорошення» влади, політичного капіталу, громадської думки до атомізованого стану). Мета впровадження моделі

е-демократії мало чим відрізняється від класичних теорій демократії, бо апелює до ідеалу античної «Агори», намагаючись створити найкращі умови для реалізації вільного політичного вибору громадянина та акумулювання потенціалу соціально-політичних груп задля захисту суспільного інтересу.

Політичний плюралізм є однією з головних ознак сучасного демократичного суспільства. Він виражається у поглядах громадян, ідеологіях, програмах політичних партій та інтересах політичних та громадських груп та об'єднань.

В історії політичних вчень важливість політичного плюралізму одними з перших обґрунтували давньогрецькі філософи (Аристотель) та відстоювали політичні діячі (Перикл), які розглядали відмінність політичних позицій як елемент агону (змагання), політичної конкуренції та підґрунтя раціонального прийняття політичного рішення. У добу античності зародилась та домінувала елітистська парадигма управління, представники якої утверджували пріоритет лідерів та елітних груп у процесі реалізації спільного блага, відмовляючи решті суспільства у здатності брати участь у політичному житті та управлінні державою (Конфуцій, Платон, Цицерон, Полібій та ін.).

Для античних філософів, які поняттям «полісу» об'єднували спільноту та державу вираженням та характеристикою правильної форми панування було прагнення до «спільного блага» (Аристотель), проте у класичних політичних доктринах лібералізму плюралістичне суспільство (республіка) протиставлялось державі (монархія). Республіканська модель передбачала дієві механізми представницької демократії (парламентаризм) з метою інтеграції інтересів різних соціально-політичних груп.

У XVIII столітті проти монополії держави у політичній сфері та панування групових інтересів у політиці виступили представники утилітаризму (І. Бентам), що наголошували на пріоритетності інтересів індивіда. На початку XIX століття А. Бентлі запропонував розуміння політики як перманентного процесу боротьби соціальних груп за державну владу, яка завжди захищає «специфічні» інтереси пануючого класу. Політичними інституціями, створеними задля артикуляції та захисту інтересів соціальних груп виступають партії, парламенти, інституції громадянського суспільства (включно із мас-медіа). У другій половині XX століття набуває теоретичної ваги та суспільного поширення теорія неоплюралізму: державна влада є похідною та регулятором політичних, соціальних та економічних відносин через правові механізми.

До теоретичних витоків концепції е-демократії слід віднести наступні найбільш загальні положення плюралістичної моделі демократії. По-перше, суспільство складається з багаточисельних груп, які об'єднані специфічними спільними економічними, релігійними, етнічними або культурними інтересами. По-друге, групи постають основними суб'єктами політичного процесу, вони впливають на державну владу. По-третє, конкуренція між групами розглядається як один із головних чинників прийняття політичних рішень. По-четверте, важливу суспільну роль відіграють незалежні від уряду центри влади – мас-медіа, університети, політичні партії та ін.

В умовах електронної демократії інформаційної доби влада суспільних груп розширюється – вони об'єднуються у політичні мережі та можуть швидко формувати власні політичні вимоги та доносити їх до органів управління завдяки інформаційним технологіям. Р. Даль вважає, що чим більша кількість зацікавлених груп і чим частіше вони здійснюють комунікацію тим краще для демократії. У теорії поліархії Р. Даля поєднується групова та елітарна складові плюралістичного суспільства. При цьому співіснування та взаємодія політичної еліти та громадянського суспільства (політично активних громадян) забезпечується механізмами відкритого змагання між політичними акторами за посади.

Інформаційна доба сприяє створенню моделі е-демократії, що враховує поширення мережевої форми політичної організації. У сучасному світі зростають вимоги громадськості щодо підвищення ефективності уряду, діяльності політичних інститутів.

Е-демократія покликана сприяти вирішенню наступних соціально-політичних проблем сучасного суспільства:

– налагодження комунікації та політичної взаємодії між різними соціальними групами у плюралістичному суспільстві;

– значне зниження рівня довіри суспільства до влади (демократичний конформізм, відчуження

громадян від влади);

– віддаленість центру прийняття політичних рішень від громад («споживачів» урядової політики).

У політичних процесах важливу роль відіграє взаємодія бюрократії, урядовців та зацікавлених (лобістських) груп. Одним із завдань е-демократії стає розширення кола учасників політичної взаємодії, залучення до участі у політичному процесі мережевих організацій. Сучасні суспільства характеризуються функціональною диференціацією і частковою автономністю соціальних груп.

Політичні мережі формуються у різних просторах політики і представляють комплекс структурних взаємовідносин між політичними та державними акторами та суспільством.

Мережевий підхід до соціально-політичних відносин змінює усталене розуміння держави як основного актора політики, натомість пропонуючи аналізувати процеси фрагментації влади, формування політичних рішень як наслідок взаємодії «формальних» урядових та неформальних структур, сформованих на основі мережевих зв'язків (інституту партнерства, інституту патрімоніалізму тощо – в залежності від ступеню демократичності суспільства).

Утворення політичних мереж виступає довготривалим процесом, який передбачає налагодження інформаційних зв'язків, розподіл функціональних обов'язків учасниками мережі, формування спільної мети, норм та критеріїв діяльності, обмін ресурсами.

Е-демократія дозволяє доповнювати бюрократичну систему управління більш гнучкими механізмами, що враховують думку громади, формувати політичний порядок денний на основі соціальних ініціатив. При чому громадяни починають відчувати відповідальність за політику та діяльність влади.

Висновки. Узагальнюючи результати досліджень проблематики соціально-політичних складових електронної демократії інформаційної доби слід відзначити наступне.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття відбулись масштабні політичні трансформації, пов'язані із інформатизацією, глобалізацією та демократизацією. Це призвело до появи нових механізмів управління та прийняття політичних рішень – е-урядування та е-демократії, які спираються на політичні мережі та пропонують нові можливості взаємодії влади та суспільства в умовах інформаційної доби. Загальним знаменником змін стало ослаблення авторитарних тенденцій в управлінні, поширення політичного плюралізму, демократичних політичних цінностей.

Політичні мережі створюють нові можливості для розвитку е-демократії, дозволяють підвищити ефективність політичної взаємодії між владою та суспільством, підняти якість політичних реформ за рахунок координації діяльності політичних груп та спільнот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вознюк П. Консенсус як принцип сучасної демократії: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.01 / П. Ф. Вознюк; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 14 с.